Klok kverulant

– I dag forventes det at leger kan ta seg av alt mellom himmel og jord. Dette innebærer at de tar seg av veldig mye som de ikke nødvendigvis har så mye mer peiling på enn alle andre, sier Georg Espolin Johnson.

Han har nærmest gjort det til et levebrød å rive Den Allmektig Legen ned fra pidealet og problematisere legerollen i offentligheten.

– I dag sitter legen i førersetet når det gjelder alle spørsmål om helse og er på en måte blitt samfunnets klagemur. Og når jeg snakker om helse, mener jeg helse i vid forstand, understreker Espolin Johnson, lege og idéhistoriker.

– Jeg mener at helse i vid forstand ikke er noe leger nødvendigvis forstår seg på, i hvert fall ikke når de kommer rett fra medisinstudiet, sier 62-åringen. – Det er ikke slik i mitt hode i hvert fall.

Espolin Johnsons hode består rent ytre sett av mye krøllete hår og et skarpt, vennlig blikk. Som tidligere dommer i trygderetten har han sett at WHO's visjonære tolkning av helse – «en tilstand av fullstendig fysisk, mentalt og sosialt velvære og ikke bare fravær av sykdom og lyte» – ikke akkurat samsvarer med virkeligheten. Definisjonen kan gi noen hver følelsen av å være litt syk.

Legemakt

– Jeg synes man tildekker det faktum at veldig mye av det medisinen generelt og fastlegen spesielt forventes å ta seg av i dag, er veldig stort og veldig vanskelig. Tidvis er det problemstillinger man vet fint lite om, sier Espolin Johnson. Til daglig jobber han som koordinerende rådgivende overlege i Nav-systemet.

– Man skyver legen foran seg, forventer klare svar og klager når svaret er uklart. Men de fleste tilfellene som volder problemer for Nav, er jo nettopp slike som medisinen vet lite om – uavklarte utmattelsestilstander og smertetilstander uten objektive funn. I slike tilfeller er retorikken, måten man uttrykker seg på og hvordan man skriver på, viktigere enn faglig innhold. Tidligere var det tilstrekkelig at legen la ansiktet i alvorlige folder og sa: «Hmmm... hun er nok veldig syk.» Selv om de i dag må uttrykke seg mer raffinert for å få gjennomslag i Nav, er det rent medisinsk faglige innholdet ofte like tynt.

Espolin Johnson ler en liten latter. Han

tror mange allmennleger mangler forståelse for sin egen innflytelse.

– Fastlegen har stor makt i den forstand at det er fastlegen folk oppsøker og stoler på. Det er fastlegen som overtar stafettpinnen når andre i systemet føler at de kommer til kort. Jeg snakker selvfølgelig i store bokstaver her. Det er jo ikke alltid sånn, men når for eksempel skolehelsetjenesten ikke får det til lenger, skal legen inn i bildet og ordne

«De fleste tilfellene som volder problemer for Nav, er jo nettopp slike som medisinen vet lite om»

opp. Det er jo ikke fordi legen nødvendigvis kan dette, men fordi legen fyller en rolle vi har forventninger til. Rolleforventninger er kjempeviktig, og legen har ofte definisjonsmakten, ikke sant? Når legen sier at dette er farlig eller ufarlig, så er det på en måte sånn.

Om å provosere

Espolin Johnson har gjennom hele sitt legeliv likt å problematisere og diskutere legerollen. I 2002 ble det til hovedfagsoppgaven *Idealer, villfarelser og maktkamp: en historie om den moderne legerollen*.

– Da jeg begynte å studere idéhistorie, var jeg litt der at jeg lurte på hva legerollen egentlig var. Hvorfor blir vi spurt om alt det rare vi blir spurt om? Hvorfor anses vi som autoriteter på alt det rare vi blir ansett som autoriteter på?

I Espolin Johnsons øyne er det ikke medisinen, men idéhistorien som er alle vitenskapers mor. Et fag også leger, og da spesielt fastleger, burde kunne mer om.

– Skal man fylle fastlegerollen, må man være opptatt av mennesket og alle aspekter ved både kropp og sjel, og det er det jo slett

ikke alle som er. Jeg mener derfor at spesialisering i allmennmedisin burde inneholde langt mer samfunnsvitenskap – og gjerne idéhistorie, legger han til.

– Provoserer du mange?

– Jeg har holdt mange foredrag om dette temaet både for leger og ikke-leger, ofte jurister. Jeg har inntrykk av at de fleste synes dette er veldig interessant. Men for noen er det kanskje litt som Churchill en gang sa: «Det hender at folk snubler over sannheten, men heldigvis reiser de fleste seg opp igjen og fortsetter videre som om ingenting var skjedd.»

Espolin Johnson ler før han fortsetter: – For mange er dette kanskje for komplekst å ta innover seg, da det på mange måter innebærer dramatiske endringer i måten å tenke på.

Medikalisering

– For all del, jeg mener ikke at legen skal fraskrive seg ansvar. Det jeg mener, er at for å kunne kalle seg spesialist i allmennmedisin, bør fastlegene i større grad forstå og skoles i hvor vi kommer fra, hvordan rollen vår er oppstått og hvordan vi fungerer i samfunnet i dag. Hva er autoritet og hva er makt? Det må det være kjempeviktig for en lege å kunne noe om.

– Synes du ikke at fastlegene forvalter sitt ansvar godt nok slik det er i dag?

– Veldig mange er henfaller til en reduksjonistisk måte å tenke på – hvor alt, virkelig alt av somatisk skal utelukkes før man i det hele tatt spør om tidligere og nåværende belastninger. Og innen man er kommet dit, er plager blitt til sykdom, personen er blitt til pasient og alt er verre enn før. Slaget er da ofte tapt. Dette er et viktig element i dagens overdiagnostikk, sier den engasjerte overlegen, som også er med i Norsk forening for allmennmedisins referansegruppe mot overdiagnostikk.

– Mark Twain skal ha sagt: «For a man with a hammer with an intention to use it, every problem seems to be a nail.» For en medisiner med legehoffert og interesse for

Foto: Niklas Lello

Georg Espolin Johnson

Født 27. mars 1953

- Cand.med. 1980
- Turnustjeneste på Orkdal sykehus og på Kyrksæterøra 1981–82
- Allmennpraksis og bedriftshelse-tjeneste 1982–89
- Forskjellige stillinger i Storebrand forsikring 1991–97
- Cand.philol. i idéhistorie 2002
- Medisinsk dommer i trygderetten 2002–15
- Overlege Nav Akershus fra 2016

å praktisere faget sitt, vil enhver plage fremstå som sykdom, sier trygdelegen.

Naving og utmattelsesviruset

Det økende antall unge uføre er bekymringsfullt.

– Naving er et reelt problem, men kravene til de unge i dag er helt andre enn de var for 20 år siden. Det har skjedd noe med forventningene. Alle har nå anledning til å ta utdanning og velge seg en karriere. Da blir nederlagene desto større for dem som ikke får det til. Det gjør noe med deg. Når de unge da kommer med sine vondter og sin utmattelse, leter vi etter smertebasillen eller utmattelsesviruset istedenfor å spørre: Hvordan har du det egentlig? Det er litt forenklet, men jeg tror vi ofte angriper disse problemene helt feil, sier Espolin Johnson.

Det å avgjøre hvem som faktisk er syk og har behov for ytelser er i hvert fall ikke fra Navs og trygderettens ståsted alltid en like enkel oppgave. Espolin Johnson jobber etter følgende enkle skjema: Kan pasienten jobbe, men vil ikke? Eller: Vil pasienten jobbe, men kan ikke?

– Hvis jeg konkluderer med det siste, har vedkommende rett til trygdeytelser. Dette

er selvfølgelig satt på spissen, men poenget mitt er at legene ofte er gisler i et spill som er langt mer politisk enn medisinsk. Det er politikerne som må bestemme hvem skal få og hva som skal til for å få trygdeytelser, men legene har fått stor innflytelse på ikke bare om folk er syke, men også om de har helse til å jobbe. Og helse handler jo om veldig mye mer enn sykdom eller ikke sykdom.

Fra Hakkebakkeskogen til Blå Kors

Espolin Johnson er oppvokst på Bestum i Oslo og beskriver sin mor som «urinnvåner fra Ullernåsen». At det ble medisinstudier og ikke en teaterkarriere, skyldes en vennlig, men bestemt mor. Hun kom fra en teaterslekt og syntes ikke teateret var riktig vei for lille Georg. Han rakk likevel å stå på Nationaltheatrets scene som ekorn i *Dyrene i Hakkebakkeskogen* og hadde en rolle i Molières *Hustruskolen*. At han også jobbet med basal-forskning som NAVF-stipendiat på nevrofysiologisk institutt i Bergen, er kanskje ukjent for mange. Han gir svakt uttrykk for at rotter kanskje var å foretrekke fremfor pasienter, og en kilde avslører at han egentlig ikke likte pasientarbeid. I turnus på Orkdal

sykehus og på Kyrksæterøra var det lange dager i mottagelsen, og ikke alle var like lystbetont.

– Jeg husker godt en trivelig sykepleier i mottagelsen som sa: «Hva burde du egentlig ha vært?» Underforstått: For du synes jo egentlig ikke at dette er noe særlig.

Han ler godt. Espolin Johnson jobbet omtrent åtte år som kliniker før han ga seg. – Har du vært i opposisjon til legerollen hele tiden, kanskje?

– Ja, jeg har nok det. Jeg kan godt fortelle deg når det begynte. Jeg hadde midlertidig lisens og jobbet som nattevakt på Blå Kors i Trondheim. Der var det naturlig nok mange mennesker med sosiale problemer. En dag ble jeg bedt om å skrive en uføreerklæring. Hele Blå Kors var full av sosionomer og psykologer som hadde jobbet med dette i årevis, mens jeg var student og uerfaren. Men fordi jeg var nesten lege, var det jeg som måtte skrive erklæringen. Jeg tenkte: Hvorfor i all verden skal jeg gjøre dette? Alle de andre som jobber her, kan jo dette mye bedre enn meg. Det var en skjellsettende opplevelse. Det var bare tull! Siden har jeg lurt på hva vi egentlig holder på med. Det var en viktig årsak til at jeg begynte på idéhistorie.

Kompromissløs ateist

Vi minner ham på en anekdote vi har fått høre. Lun fremtoning til tross, hans konfron-

terende sider kan ikke underslås. Banneord er han heller ikke fremmed for (selv om de fleste er sensurert i dette intervjuet). Georg Espolin Johnson har en slektning og navnebror som er prest. På en familiesamling for noen år siden spurte presten Georg legen Georg hvorfor ikke han også var kristen.

– Han er en jævlighyggelig kar og prost i Valdres. Jeg svarte ham: «Spørsmålet er

«Spesialisering i all-mennmedisin burde inneholde langt mer samfunnsvitenskap – og gjerne idéhistorie»

ikke hvorfor jeg ikke er kristen, men hvorfor i helvete du er det?» Jeg er jo aggressiv ateist. He-he. Ikke i den forstand at jeg ikke har stor forståelse for at det finnes noe som heter religiøse dimensjoner, jeg er ateist i den forstand at jeg ikke bare ikke tror på, men fullstendig avviser at det finnes en styrende og dømmende Gud eller en makt eller kraft eller kall det hva pokker du vil. Selv-

følgelig har mennesker et religiøst behov, og i likhet med andre opplever jeg noe spesielt når jeg står under en vakker stjerneklar vinterhimmel. Det rører en jo, man kan gjerne kalle det en religiøs opplevelse, men det er jo psykologi alt sammen.

Om å ville altfor mye

Engasjementet er like til stede enten det handler om ateisme eller kronisk utmattelse. Kilder avslører at han er en god gitarist, går 10 000 meter på skøyter ukentlig hele vinteren og elsker Evert Taube.

– Min veileder på idéhistorie sa noe til meg som jeg har referert en milliard ganger. Da jeg fortalte ham hva jeg hadde tenkt å skrive hovedfagsoppgave om, sa han følgende: «Men, Georg, du vil altfor mye.» Det har slått meg som så jævligh sant. Det gjelder alt fra korvirksomhet til gitarspilling, men også faglige ting.

– Jeg har hørt at du er en flink gitarspiller?

– Jeg skulle gjerne vært veldig mye flinkere, ler han. – Jeg lar meg lett engasjere og hiver meg på all verdens ting helt til det butter imot, men jeg har aldri fått utmattelsestilstander av det. Gud forby.

Charlotte Lunde

charlottelunde@me.com

Avdeling for kompleks epilepsi – SSE
Oslo universitetssykehus